

Kronika

DRAGO JANČAR, GALJOT

Književnost

Po nekaj letih literarnega zatišja, ko je Jančarjeva daljša novela Petintrideset stopinj pokazala nove stilne prvine avtorjeve poetike v svoji dodelanosti, izvirnosti in v primerjavi s prozno tradicijo (produkcijo) zadnjih let pri nas tudi nenavadnostjo, presenetljivostjo, je zadnji roman Galjot* kajpada vreden vse bralčeve pozornosti že zavoljo specifičnega nastavka, kot ga je avtor obljubljal že prej, sedaj, v tem delu, pa samo še radikaliziral in na novo aktualiziral.

Galjot je roman v sodobni slovenski literaturi, ki more zbuditi širše zanimanje predvsem med ljubitelji netradicionalne romaneskne forme, tiste tedaj, ki ji notranje koherence ne daje več trdna fabulativna zgradba, zgodba z logično razporeditvijo razmerij med upodobljenimi liki, ideološko (idejno) ali socialno razvidno orientacijo, morda celo tendenčnostjo, aktualnostjo in seveda v vseh teh komponentah razberljivo ločnico med sporočilom in njegovimi (ne) metaforičnimi (nad) pomeni. Galjot sodi tedaj med tiste (redke) sodobne slovenske tekste, ki si krčijo pot v literarno zgodovino z inovacijami kompozicijsko-stilne narave, ne da bi pod ta, lahko bi mu rekli zgolj estetski okvir, podložili izrazitejšo in na prvi pogled razvidno idejno orientacijo v smislu sporočila o človekovem položaju v svetu.

Jančarjev Galjot zanikuje slovensko romaneskno tradicijo, prav tako kot zanikuje tradicijo potepuškega romana, čeprav je njenov tekst postavljen

v 17. stoletje in bi iz »fabule«, kolikor jo ponuja branje, celo smeli trditi, da ta tip romana v Galjotu, zgolj kot tipična romaneskna vrsta v svoji koherentnosti, ni povsem izbrisana. Vendar pa je Jančarjev tekst le metafora na potepuški roman, tako kot je metafora tudi na čas svoje »zgodbe« in »junaka« Johana Ota. Oboje: čas in junak, sta le prikrita vizija sodobnosti, človekovega (družbenega) kaosa, tako v smislu razkrivanja in zanikanja družbenih mehanizmov, v katerih se človek, junak, ne more konstituirati kot subjekt, ampak le objekt kakršnih koli manipulacij, kot v smislu širšega, lahko bi mu rekli svetovnega, občečloveškega dvoma nad smislom ali vlogo človekovega bivanja. Jančarjeva tako široko zastavljena metafora potemtakem ne trpi tistih znanih romanesknihi komponent, ki s svojimi medsebojnimi razmerji in postavitvami že vnaprej zastavljajo dialog med pisateljem in bralcem na ravni razvitega kašipota, ki bi po principu pripovedne linije po logiki toka zgodbe pripeljal do »konca«, marveč se hote zateka s svojimi drugače postavljenimi zahtevami in cilji na pomoč v »zgodovino«, čas neaktualne odzivnosti in preverljivosti, neveristične dokumentarnosti, zgodovinskosti le do tiste mere, ko »zgodovina« prevzame vlogo kulise (scene) kakšnega ne povsem adekvatnega dogajanja in ko se bolj ali manj razvidno dokazuje le v svojih etnoloških posebnostih.

Zgodovina v Galjotu je kvazi zgodovina, njen okvir pa le varljiv simbol časovne pristnosti, za katero se bolj ali manj razvidno, tudi z nekaterimi časovnimi anahronizmi, pokaže pisateljeva težnja po sleherništvu. In tak slehernik, od nikoder in za nikogar, ven-

(* Drago Jančar, Galjot, Pomurska založba Murska Sobota 1978, opremil Franc Mesarič, 353 str.)

dar povsod prisoten, je Johan Ot, ena najbolj »čudnih« figur v našem leposlovju. Ničesar trdnega ni v njem, nobene volje po samostojnem oblikovanju lastne usode; brez notranje koherence in skladnosti ostaja slej ko prej nebogljen lutka težko določljive karakterne opredelitve, neka prosojna, priseljena figura, brez socialno razvidne določljivosti, rodu, zgodovine. V mesto pride kot tujec, ponoči in sam; tu začne pisatelj opisovati njegovo usodo, skrivnostno in neprilagodljivo družbeni uravnilovki. V mesto pride iskat miru, a mu usoda ni naklonjena. Mehanizem družbenega dogajanja, v katerem se Ot znajde po naključju, ne pa kot pripadnik te ali one skupine, ideologije, ga pokonsumira. Kot tujec je nenehno kriv, sumljiv in obdolžen, vendar se vedno pomakne v nov kraj, v novo dogajanje. To kajpada omogoča kompozicija romana, brez trdnejših fabulativnih povezav, fragmentarna, sestavljena iz obrobnihih scen, brez notranjih zvez. Od tod Otovo tujstvo; pisatelj mu nikdar ne omogoča, da bi v tem ali onem kraju pognal svoje korenine v družbene mehanizme, vedno se jih samo dotakne do te mere, da je njegov odziv nanje negativen, problematičen in v zadnji konsekvenci konflikten. Dogajanje, če bi verjeli njegovi zaresnosti, bi omogočalo sleherni začetek »znova«, z izhodišča, tako pa ga olimpijska pripovedna perspektiva pomika, brez posledic za fabulativni tok, iz scene v novo sceno, iz kraja v kraj, brez njegove in naše (pisateljve) volje. Premika ga usoda, vrhovni skrivnostni uravnalec in vodnik skozi pustolovščine Jančarjevega sveta.

Johannes Ot, doma iz kneževine Neisse na Nemškem, sicer pozno razkrije svoje socialno poreklo in namen svojego popotovanja po Bavarskem, Tirolskem, po Koroškem in Kranjskem: s svojim poštenim rokodelskim delom bolje živeti, vendar njegov program, vse močnejše prepleten z meta-

fizičnimi emblemami dobe, nima zgolj eksistenčnih temeljev. Zdi se, da se v Otu skriva tudi ideološka komponenta njegovih potovanj: »nova religija in znanost«, boj proti sektaštvu, okultizmu, zdi se, da celo zanika boga (ateizem v tistem času!). Z izjavo (proti svojim spoznanjem in v zadostitev formalnostim) pred sodiščem-juridičnem in teološkim, si reši življenje, zato mu sledimo še naprej »na poti skozi zgodovinske in metafizične zmešnjave«, do usodne kuge.

Jančarjev Galjot pa prinaša še eno vidnejšo in izrazitejšo komponento — samosvoj, opisani sceni kar se da prilagojen, veristični jezik, v pripovednih pasusih lapidaren, v dialogih grob, v refleksivnih delih poln kratkih misli in avtorefleksij... zdaj poln znakov svojega časa, 17. stoletja, zdaj sodoben, v funkciji občevaljavnih resnic in spoznanj.

DRAGO JANČAR, O BLEDEM HUDODELCU

Le nekaj mesecev po pomembnem Galjotu je Drago Jančar izdal knjigo štirih novel O bledem hudodelcu* (naslov je povzet po Nietzschejevem Zarathustri); dvoje starejših: Sanje Vilija Finka in Krištof, in dvoje mlajših: V Filisteji in Noč nasilja, s skupno tematsko orientacijo; podobami iz življenja človeka na robu sveta, v mejnih eksistenčnih položajih. Kajpada ta tematika t. i. socialne in deloma eksistenencialistične (pri Jančarju v neeksplicitni obliki) proze, zlasti novele, ni novost v slovenski povojni prozi (spomnimo se del Petra Božiča), vendar ji Jančar s stilno in kompozicijsko naravnanoostjo in poudarkom dodaja nekatere opazne nove prvine.

* Drago Jančar, O bledem hudodelcu, Mladinska knjiga 1978, opremil Srečo Dragan, grafično oblikovala Edita Kobe, str. 186.